LA CAÇA DE BRUIXES A LA CATALUNYA DE L'EDAT MODERNA DES DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE

Alba Toledano López

FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES
GRAU EN HISTÒRIA
TREBALL DE FI DE GRAU

Dr. Enric Pujol Casademont

CURS 2025- 2026

Agraïments

Resum / Abstract /Keywords

Índex

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Justificació i motivació del tema
1.2. Objectius de la recerca
1.3. Metodologia i criteris de selecció bibliogràfica
1.4. Estat de la qüestió: evolució de la historiografia sobre la bruixeria a Catalunya

2. CONTEXT HISTÒRIC I CONSTRUCCIÓ DEL DELICTE

2.1. Catalunya als segles XVI i XVII: societat i mentalitats
2.2. Cosmovisió religiosa i cultura popular
2.3. La construcció jurídica de la bruixeria (*crimen exceptum*)
2.4. Justícia local, Inquisició i Reial Audiència

3. DINÀMIQUES DE LA PERSECUCIÓ

3.1. El procés judicial: acusació, tortura i sentència
3.2. Cronologia de les caceres (segles XV–XVII)
3.3. Les grans onades repressives (1614–1622)
3.4. Geografia de la persecució: Pirineu i Catalunya Central

4. GÈNERE, PODER I CONTROL SOCIAL

4.1. La feminització del crim de bruixeria
4.2. El perfil de l'acusada: edat, estat civil i marginalitat
4.3. Conflictivitat veïnal i disciplina comunitària
4.4. Cos, maternitat i imaginari demonològic
4.5. Debat historiogràfic sobre gènere i bruixeria

5. EL DECLIVI DE LES CACERES

5.1. Escepticisme judicial i racionalització
5.2. Intervenció de la Reial Audiència i fi dels processos

6. CONCLUSIONS

7. BIBLIOGRAFIA

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Justificació i motivació del tema

La cacera de bruixes s'ha presentat sovint com un fenomen marginal o vinculat únicament a la superstició popular. Tanmateix, la historiografia actual ha posat de manifest que es tracta d'un procés molt més complex, estretament relacionat amb les estructures de poder, les tensions socials i la configuració dels rols de gènere a l'Europa moderna. En el cas català, aquest fenomen adquireix una rellevància especial tant per la intensitat de les persecucions com pel paper destacat de les jurisdiccions locals i senyorials.

L'interès per aquest tema neix de la voluntat d'entendre com es va construir la figura de la bruixa a la Catalunya dels segles XVI i XVII i, sobretot, per què la majoria de les persones acusades van ser dones. L'estudi de la bruixeria permet analitzar aspectes molt diversos de la societat moderna, com les mentalitats religioses, la cultura popular, el funcionament de la justícia, els conflictes comunitaris i les relacions de gènere. Al mateix temps, la persecució de la bruixeria mostra fins a quin punt la por i la marginalització podien convertir-se en instruments de control social.

Aquest treball s'emmarca també en l'interès per una qüestió que, tot i haver estat àmpliament estudiada, continua generant debat historiogràfic. Les aportacions de diversos autors han permès ampliar la mirada sobre la cacera de bruixes, més enllà de les interpretacions tradicionals, incorporant factors socials, econòmics i de gènere. En aquest sentit, l'estudi de la bruixeria a Catalunya ofereix un marc especialment interessant per analitzar la relació entre poder, control social i construcció de la feminitat en l'època moderna.

Finalment, aquest treball té com a objectiu entendre com determinades dones van acabar sent objecte de sospita dins les seves pròpies comunitats. L'anàlisi dels processos judicials, dels discursos religiosos i de les dinàmiques socials permet observar fins a quin punt la bruixeria va funcionar com un mecanisme de control sobre aquelles dones que s'allunyaven dels models femenins considerats acceptables en la societat de l'Antic Règim.

1.2. Objectius del treball

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar la cacera de bruixes a la Catalunya moderna des d'una perspectiva de gènere, posant el focus en els mecanismes socials, culturals i judicials que van contribuir a la persecució majoritària de dones durant els segles XVI i XVII.

A partir d'aquest objectiu general, es plantegen diversos objectius més concrets. En primer lloc, es vol contextualitzar el fenomen de la bruixeria dins la societat catalana de l'època moderna, tenint en compte les mentalitats religioses, la cultura popular i el paper de les jurisdiccions locals. En segon lloc, s'analitza el funcionament dels processos judicials i la implicació de les diferents instàncies de justícia, com la senyorial, la municipal, la Inquisició i la Reial Audiència.

Un altre objectiu és entendre com es construeix la figura de la bruixa i com es produeix la feminització de les acusacions. En aquest sentit, s'examinen els perfils de dones més vulnerables a la sospita i els factors que sovint hi influïen, com la marginalitat, la viduïtat, els coneixements de medicina popular o els conflictes dins la comunitat.

També es vol revisar les principals interpretacions historiogràfiques sobre la cacera de bruixes, especialment les que s'han desenvolupat des de la història social i la perspectiva de gènere, per tal d'entendre com ha evolucionat la manera d'interpretar el fenomen.

Finalment, es pretén valorar fins a quin punt la persecució de la bruixeria va funcionar com una eina de control social i de reforç de les relacions de poder dins les comunitats rurals catalanes de l'època moderna.

1.3. Metodologia i criteris de selecció bibliogràfica

Per a la consecució dels objectius d'aquest treball, s'ha seguit una metodologia basada en la revisió bibliogràfica i en l'anàlisi historiogràfica crítica. La recerca s'ha estructurat en dues fases complementàries: una primera fase de cerca i selecció de les fonts, i una segona fase d'anàlisi i interpretació del material recollit.

Les fonts utilitzades provenen principalment de repositoris acadèmics digitals i de biblioteques universitàries. Per organitzar la informació, s'han elaborat fitxes bibliogràfiques que han permès sistematitzar les idees principals de cada autor i comparar les diferents interpretacions sobre la cacera de bruixes.

L'estudi combina obres de caràcter general, necessàries per entendre el fenomen en el context europeu, amb treballs més específics centrats en el cas català. En aquest sentit, s'han tingut en compte obres com *The Witch-Hunt in Early Modern Europe*, de Brian P. Levack, que ofereix una visió multicausal del fenomen, i *Caliban and the Witch*, de Silvia Federici, que permet relacionar la persecució amb els processos socials i econòmics de la modernitat.

Pel que fa al context català, la recerca es basa en les aportacions de diversos autors de referència, com Pau Castell Granados, Agustí Alcoberro, Ramon Sarobe, Antoni Pladevall i Laura Casas Díaz. Aquests estudis han estat essencials per entendre les particularitats del cas català, especialment el paper de les jurisdiccions locals i la importància dels conflictes comunitaris.

A més, s'ha incorporat la perspectiva de gènere com a eix transversal d'anàlisi, seguint les aportacions de Joan Wallach Scott. Aquest enfocament permet interpretar tant la construcció social de la figura de la bruixa com els mecanismes que van fer que les dones fossin les principals víctimes de les acusacions.

Finalment, els criteris de selecció bibliogràfica s'han basat en la rellevància acadèmica, el rigor i l'actualització de les obres, així com la seva relació directa amb l'objecte d'estudi. S'han prioritzat monografies especialitzades, tesis doctorals i articles científics, incorporant també estudis d'àmbit local per poder observar la diversitat territorial de les persecucions.

1.4. Estat de la qüestió: evolució de la historiografia sobre la bruixeria a Catalunya

L'estudi historiogràfic de la bruixeria ha experimentat un canvi profund en les darreres dècades, passant d'interpretacions simples a lectures molt més complexes i matisades. Tradicionalment, es va tendir a explicar la cacera de bruixes com un fenomen vinculat a la superstició o a episodis d'irracionalitat col·lectiva, amb un pes destacat atribuït a la Inquisició. Aquesta visió, però, ha estat àmpliament revisada.

A partir de la segona meitat del segle XX, es va consolidar una interpretació multicausal del fenomen. Autors com Brian P. Levack van demostrar que la persecució de la bruixeria responia a la interacció de factors jurídics, religiosos, socials i polítics, tots ells vinculats a les estructures de poder de l'Europa moderna. Des d'aquest punt de vista, la bruixeria també s'ha entès com un element relacionat amb la consolidació de l'Estat modern i la regulació social.

En el cas català, les investigacions de Pau Castell Granados, Agustí Alcoberro, Antoni Pladevall i Xavier Pedrals han estat essencials per qüestionar el paper central de la Inquisició. Aquests autors han mostrat que el protagonisme repressiu va recaure sobretot en les justícies locals i senyorials, sovint en un context marcat per tensions comunitàries. La persecució es pot entendre, així, com un mecanisme de gestió de conflictes dins les comunitats rurals.

Paral·lelament, la incorporació de la perspectiva de gènere ha canviat de manera significativa la manera d'estudiar el fenomen. Segons Joan Wallach Scott, el gènere és una categoria clau per entendre les relacions de poder, mentre que Silvia Federici ha vinculat la cacera de bruixes amb la transició cap al capitalisme i el control del cos femení en la reproducció social.

Aquestes aportacions han influït també en els estudis més recents sobre Catalunya, que analitzen la relació entre disciplina social i vulnerabilitat femenina en el món rural. En conjunt, aquesta combinació d'enfocaments permet entendre la bruixeria no només com un delicte religiós, sinó també com un mecanisme de control social complex.

2. MARC TEÒRIC

2.1. El Context de la Cacera de Bruixes a Catalunya

2.1.1. Marc sociocultural i mentalitats: la construcció del mite de la bruixa.

La societat catalana dels segles XVI i XVII vivia marcada per una manera d'entendre el món en què la religió i la vida quotidiana estaven estretament lligades. En aquest context, la cultura popular no era un element secundari, sinó una part central de la vida de les comunitats, ja que influïa en el calendari, el treball i les relacions entre les persones. Com assenyala l'historiador Henry Kamen, la religió tradicional a la Catalunya moderna era *"més social que sagramental" (*Kamen, 1992, p. 26*),* actuant com un mecanisme d'identitat i cohesió per a les comunitats locals.

Aquesta centralitat de la comunitat implicava que qualsevol anomalia, com una pedregada imprevista, una malaltia sobtada o la mort d'un infant, no era percebuda com un fet atzarós, sinó com una ruptura de l'ordre moral o una intervenció de forces sobrenaturals. En una economia quasi exclusivament agrària, la dependència dels cicles naturals generava una

inseguretat constant que es gestionava a través de creences protectores i, simultàniament, de la recerca de culpables quan aquestes proteccions fallaven.

La historiadora Montserrat Jiménez Sureda destaca que aquesta societat, molt jerarquitzada i patriarcal, acostumava a projectar les seves pors sobre els individus més allunyats del centre social. Les dones, especialment aquelles que vivien soles o que posseïen coneixements sobre remeis naturals, esdevenien figures particularment vulnerables en moments de crisi col·lectiva. Tal com assenyala Jiménez Sureda, en una societat que limitava estrictament els rols femenins, qualsevol dona que s'allunyés del model establert i ser per exemple vídua, soltera, pobra o coneixedora de pràctiques guaridores podia esdevenir sospitosa amb facilitat (Jiménez Sureda, 2017, p. XX).

A partir d'això, la Catalunya de l'època moderna es defineix per una tensió constant entre la necessitat de seguretat comunitària i la por a l'element extern o "l'altre", creant el brou de cultiu idoni per a la institucionalització de la persecució.

Aquest context mental i social ajuda a entendre com determinades crisis quotidianes podien ser reinterpretades en clau de bruixeria, afavorint la identificació de "culpables" dins la comunitat.

Per tancar aquesta aproximació al context mental i social, cal analitzar la relació entre el mite i la realitat social de la bruixeria. Mentre que les autoritats eclesiàstiques i jurídiques definien el delicte sota el prisma de l'apostasia i el pacte demoníac, la societat rural interpretava la bruixeria com una amenaça tangible i quotidiana vinculada al maleficium, és a dir, la capacitat de causar dany directe.

Com assenyala Antoni Pladevall (2007), existeix una distinció entre la bruixeria doctrinal i les creences populars associades a pràctiques locals.

Aquesta distinció és important per entendre el funcionament del fenomen, ja que la creació del delicte no es pot atribuir només a la cultura popular ni tampoc exclusivament a les elits jurídiques, sinó a la relació entre tots dos àmbits. Aquesta connexió entre les creences populars i l'actuació de les institucions es pot observar en textos normatius com les Ordinacions de les Valls d'Àneu (1424), que diversos autors consideren un dels primers exemples de regulació de pràctiques locals i de la vida quotidiana de la població.

En aquest procés, les autoritats van sistematitzar i reinterpretar les pors col·lectives en un marc jurídic que permetia la seva persecució institucional. A aquestes angoixes s'hi afegeix especialment la mortalitat infantil, un factor clau en la formació de la sospita, ja que la figura de la bruixa s'associava sovint a la mort o malaltia de nadons.

Tot plegat demostra que la figura de la bruixa va fer de pont entre el que es deia a la comunitat i la repressió legal, convertint la reputació pública en una eina per gestionar les tensions del poble. En aquest sentit, la bruixeria no es pot entendre com un fenomen únic i igual a tot arreu, sinó com un procés que es forma a partir de les creences populars, la justícia i les formes de regulació social.

2.2. La Persecució: Qui, Com i Per Què

2.2.1. Els actors de la persecució: justícia local i Inquisició.

La persecució de la bruixeria a la Catalunya Central durant l'època moderna, lluny de ser un fenomen monolític, va ser el resultat d'una complexa i sovint conflictiva interacció entre diferents instàncies de poder. La historiografia contemporània ha desmuntat el tòpic que assenyala la Inquisició com a única responsable, demostrant que el protagonisme principal en la repressió més sagnant va recaure en la justícia local, mentre que el Sant Ofici, especialment a partir del segle XVII, va adoptar un rol progressivament més escèptic i moderador.

La justícia local, composta per tribunals senyorials i municipals, va ser la principal instigadora de la cacera de bruixes, especialment durant els períodes de major intensitat. Aquests tribunals, profundament arrelats en les comunitats rurals, actuaven sovint moguts pel "clamor popular" i la por col·lectiva. La seva proximitat a les angoixes de la gent i una formació jurídica sovint limitada els feia més permeables a creences i supersticions. Un exemple paradigmàtic d'aquesta legislació local primerenca són les Ordinacions de les Valls d'Àneu de 1424. Aquest text, un dels primers a Europa en tipificar el delicte de bruixeria, evidencia com les elits locals van codificar les pors populars.

Com assenyala Laura Casas Díaz (2021), aquestes ordinacions van sorgir de la necessitat de donar una resposta legal a un fenomen que generava una gran alarma social, establint un marc

jurídic per a la persecució que seria emulat posteriorment. Les Ordinacions són una prova de com *"El pueblo se limitó a conocer de las acusaciones y, en consecuencia, de los hechos tipificados como delito, mediante la lectura pública de las sentencias en el momento del tormento y de la ejecución de las condenadas"* (Casas Díaz, 2021, p. 51), la qual mostra que la definició del delicte venia principalment de les elits lletrades i no directament de la cultura popular, ja que eren aquests sectors els que fixaven els criteris jurídics i interpretaven determinades pràctiques com a delictives.

En canvi, la Inquisició va mantenir una posició molt més cautelosa, sobretot després de les instruccions de l'inquisidor Alonso de Salazar y Frías a partir del conegut cas de Zugarramurdi. Aquestes directrius van marcar un punt d'inflexió, instant a l'escepticisme davant les confessions obtingudes sota tortura i la realitat física del sàbat. Agustí Alcoberro i Ramon Sarobe (2007) destaquen la figura de "defensors de les bruixes" dins i fora de la Inquisició, com el jesuïta Pere Gil, qui en un memorial de 1619 denunciava els abusos dels tribunals locals. Gil argumentava que en els processos *"con espantos y amenazas les hazen dezir algunos juezes y notarios y ministros de justicia lo que no es verdad, ni ellas ni otras an echo"* (Alcoberro & Sarobe, 2007, p. 142), denunciant així la manipulació de les declaracions i la manca de garanties jurídiques en els judicis per bruixeria. Aquesta visió crítica, compartida per alguns sectors de la Inquisició i de la Reial Audiència, xocava frontalment amb la set de justícia sumària de les autoritats locals, que veien en la intervenció dels tribunals superiors una amenaça a la seva jurisdicció i una protecció indeguda a les culpables.

La tensió entre aquestes dues jurisdiccions va ser una constant. Mentre la justícia local, sovint pressionada per la comunitat, buscava eliminar el “mal” de manera ràpida i exemplar, la Inquisició i, més endavant, la Reial Audiència van intentar aplicar un major rigor judicial i analitzar les proves amb més cautela. Aquesta tensió va culminar amb la decisió de la Reial Audiència d’assumir totes les causes de bruixeria. Segons expliquen Alcoberro i Sarobe (2007), aquest fet va posar fi a la gran cacera de bruixes a Catalunya, no perquè haguessin canviat les creences populars, sinó perquè una autoritat jurídica superior va limitar els excessos dels tribunals locals.

2.2.2: Funcionament del procés judicial

El procediment judicial contra la bruixeria a la Catalunya moderna s'allunyava força de la justícia ordinària. La bruixeria era considerada un *crimen exceptum*, és a dir, un delicte excepcional que permetia aplicar mesures extraordinàries davant la gravetat dels fets. Tal com explica Brian P. Levack, això feia possible limitar moltes garanties habituals del procés, ja que es considerava una criminalitat oculta en què la confessió tenia un paper central (Levack, 2015)[1].

Molts processos començaven a partir de la mala fama, dels rumors veïnals o de sospites sorgides en moments de crisi, com períodes de fam o de mortalitat infantil. Tot i que la Inquisició acostumava a actuar amb més cautela, sovint desconfiava dels tribunals locals, que tendien a buscar culpables de manera ràpida[2].

Per obtenir confessions, la justícia recorria sovint a la tortura. Es considerava que calia vèncer la resistència de la persona acusada i demostrar la seva relació amb el dimoni. Entre els mètodes més habituals hi havia la corda o el turment de l'aigua, utilitzats per forçar declaracions[3].

Les investigacions de Carmen Xam-mar sobre l'Alt Urgell mostren amb detall el funcionament d'aquests processos. Al castell de Montferrer, sota l'autoritat de l'oficial Miquel Descó, es documenta el cas de Joana Negra, que va ser sotmesa a tortura dins d'un sistema judicial que sovint buscava confirmar sospites prèvies més que no pas comprovar els fets[4].

2.3. Cronologia i Geografia de les Caceres

2.3.1. Orígens i evolució (segle XV al XVII).

La cronologia de la persecució de la bruixeria a Catalunya segueix un ritme diferent del de la resta de la Monarquia Hispànica i s'apropa als principals focus de repressió de l'Europa central i alpina. La documentació indica que el fenomen apareix aviat i, amb el temps, es va estenent de les zones de muntanya cap a la resta del territori català.

---

[1] Brian P. Levack, *The Witch-Hunt in Early Modern Europe* (Londres: Routledge, 2015), 74.

[2] Pau CASTELL GRANADOS, "The gradual adoption of the form *bruxa*", *Manuscrits: revista d'història moderna*, núm. 43, 2023, pp. 173-175.

[3] Antoni PLADEVALL, *La bruixeria a Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 2007, pp. 62-65.

[4] Xam-mar Alonso, "La repressió de la bruixeria," 98

Un dels primers punts clau són les Ordinacions de les Valls d'Àneu de 1424, una de les primeres regulacions europees sobre la bruixeria. El text reflecteix que al segle XV ja hi havia preocupació per algunes pràctiques considerades perilloses o desviades. En aquest context, els estudis de Teresa Vinyoles Vidal sobre la vida quotidiana i la situació de les dones a la baixa edat mitjana ajuden a entendre els canvis socials del període. La mateixa autora assenyala que: "*Mirant l'evolució des del segle x fins al segle xv, tinc la impressió que les dones en general van perdent drets, en particular les vídues."*[5]. La pèrdua de drets que descriu Vinyoles Vidal reforça la idea que la cacera de bruixes a Catalunya va ser el resultat d'un procés de marginació de determinades dones. Les Ordinacions de les Valls d'Àneu (1424) van donar forma legal a moltes sospites dirigides sobretot contra dones com les vídues, que quedaven fora de la protecció patriarcal. Això feia que fossin més vulnerables davant la justícia i que la persecució servís també per reforçar l'ordre social en un context de crisi.

Catalunya també es diferencia d'altres territoris peninsulars perquè la persecució va quedar principalment en mans de tribunals civils i jurisdiccions locals. Mentre que en altres zones la Inquisició va limitar molts processos, a Catalunya la repressió va tenir més intensitat i autonomia. Xavier Torres Sans relaciona aquesta situació amb una cultura política marcada pel pes de les identitats locals i de les jurisdiccions pròpies, dins d'un procés de *"sacralització tant de la geografia com de la història"*[6]. Això ajuda a entendre que la cacera de bruixes a Catalunya no responia només a la superstició, sinó també al manteniment de l'ordre comunitari. En una societat on les tradicions i la identitat local tenien molta importància, la bruixeria es veia com una amenaça tant per a la religió com per a l'estabilitat del territori.

La gran presència de jurisdiccions senyorials feia que les autoritats locals tinguessin molt poder sobre la població. Això afavoria persecucions molt relacionades amb els conflictes i les pors de cada comunitat. Les acusacions sovint es dirigien contra dones que quedaven més apartades de la protecció familiar o de la vida social del poble, especialment en moments de crisi o d'inseguretat.

---

[5] Teresa Vinyoles Vidal, *La vida quotidiana i l'espai domèstic al segle XIII* (Barcelona: s.n., s.d.), 153.

[6] Xavier Torres Sans, «La ciutat dels sants: Barcelona i la historiografia de la Contrareforma», *Barcelona quaderns d'història*, n.º 20 (2014): 77, https://raco.cat/index.php/BCNQuadernsHistoria/article/view/277939.

Durant el segle XVI, els processos de bruixeria es van anar estenent més enllà de les zones de muntanya. La fragmentació jurisdiccional del territori (amb baronies, monestirs i viles amb competències pròpies) facilitava una actuació més autònoma de les justícies locals. Valentí Gual Vilà destaca la importància d'aquesta realitat quan afirma que *"les proporcions de les jurisdiccions respectives al Principat de Catalunya a la fi de l'Antic Règim (41%, 31,3% i 20,5%) evidencien la importància de la justícia senyorial, tant baronial com eclesiàstica, lleugerament superior a la meitat del total."*[7]. Es pot observar com els processos es van consolidar progressivament en diferents zones de la Catalunya Central, i el mateix autor recorda que *"cal retenir que cap a l'any 1554 fou jutjada i condemnada a mort una dona acusada de bruixeria"*[8]. El pes de la justícia senyorial a Catalunya ajuda a explicar la intensitat de la cacera de bruixes en alguns territoris del Principat. Les autoritats locals tenien una gran autonomia, i això feia que els processos estiguessin molt condicionats per les pors, els conflictes i la pressió de les comunitats rurals.

El cas de 1554 citat per Gual Vilà mostra que aquestes persecucions no depenien tant del poder central com de dinàmiques locals relacionades amb el manteniment de l'ordre social. Les dones acusades sovint ocupaven posicions fràgils dins la comunitat, i la figura de la "bruixa" acabava servint per canalitzar tensions i conflictes veïnals.

La repressió no depenia només de les autoritats, sinó també de la implicació de les comunitats locals. Historiadors com Xavier Pedrals han mostrat que en comarques com el Berguedà o l'Alt Urgell els mateixos veïns participaven activament en les acusacions i en el manteniment dels processos. Pedrals explica que *"Foren les mateixes comunitats de Tuixén, Cornellana, Fórnols, Alàs..."*[9] les que van impulsar diverses persecucions. Tot plegat mostra que la cacera de bruixes no era només una imposició de les institucions, també estava lligada a les pors, les tensions i els conflictes del dia a dia de les comunitats.

La implicació de la comunitat que descriu Pedrals també apareix en la recerca de Carmen Xam-mar sobre l'Alt Urgell. En llocs com Tuixén, les tensions entre veïns van acabar amb el

---

[7] Valentí Gual Vilà i Carles Díaz Martí, "Justícia de senyors: Poblet i Sant Jeroni de la Murtra (segles XVI-XVII)," *Pedralbes* 28 (2008): 925.

[8] Gual Vilà i Díaz Martí, "Justícia de senyors," 936.

[9] Pedrals, Xavier. 2005. "Sobre la repressió endèmica de la bruixeria a Catalunya i el paper de les comunitats locals". *Manuscrits: revista d'història moderna*, núm. 23: 90.

processament de Montserrat Cabdeta (1613)[10], acusada no només de metzineria, sinó també de la mort d'un bou i de la malaltia d'una mula.

A la Seu d'Urgell, la justícia capitular actuava amb duresa, i en alguns casos s'utilitzaven la tortura de la corda i l'aigua al castell de Montferrer per aconseguir confessions. Episodis com el de Joana Negra, una vídua d'Arfa sotmesa a turment el 1618, o el de Francesca Peraire, desterrada per *"aquietar lo poble"*[11], mostren que sovint les decisions judicials buscaven sobretot calmar els conflictes i restablir la pau dins la comunitat, més que no pas demostrar un delicte concret.

2.3.2. Les grans onades de persecució (1614-1622) i zones més afectades

La cacera de bruixes a Catalunya, especialment entre 1614 i 1622, va ser un fenomen de persecució molt intens impulsat sobretot per les justícies locals i per les tensions existents dins les comunitats. Les acusacions afectaven principalment dones i sovint apareixien en contextos de crisi, conflictes veïnals o episodis de mortalitat. Núria Morelló Calafell explica que la figura de la bruixa es va anar construint com una imatge negativa vinculada als valors patriarcals i a la necessitat de trobar responsables dels problemes col·lectius[12].

La persecució es va iniciar sobretot en zones rurals i de muntanya, especialment al Pirineu, on la bruixeria estava molt present dins l'imaginari popular. Amb el temps, però, els processos es van estendre cap a altres comarques com Osona, el Bages o el Vallès. En aquests territoris, els rumors, les denúncies i la pressió de la comunitat van tenir un paper central en l'inici de moltes acusacions[13].

2.4. Anàlisi sociològica i perspectiva de gènere

2.4.1. Marc teòric sobre gènere i bruixeria

L'estudi de la cacera de bruixes a l'època moderna requereix una aproximació que superi la simple descripció dels fets i permeti analitzar les estructures de poder i les dinàmiques socials

[10]Pedrals (2005), 89.

[11] Pedrals, (2005*), 89.*

[12] Núria Morelló Calafell, «Bruixeria, bruixes i relacions socials patriarcals al pla de Lleida», a Se'n parlave... i n'hi havie. Bruixeria al Pirineu i a les terres de Ponent, ed. Pau Castell Granados (Lleida: Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, 2019), 165.

[13] Morelló Calafell, «Bruixeria, bruixes i relacions socials patriarcals», 165-168.

que van fer possible aquest fenomen. La bruixeria no es pot entendre únicament com una manifestació de creences supersticioses o religioses, sinó com un procés històric complex en què intervenen factors jurídics, socials, econòmics i culturals que condicionen tant la definició del delicte com la selecció de les víctimes.

En aquest sentit, la sociologia i la perspectiva de gènere ofereixen eines fonamentals per interpretar per què la gran majoria de les persones acusades van ser dones. Amb aquesta mirada, la cacera de bruixes es pot entendre com un fenomen vinculat als rols de gènere i a la construcció d'un ordre social concret.

2.4.1.1 El gènere com a eina d'anàlisi històrica

L'ús del gènere com a categoria d'anàlisi històrica, tal com va proposar Joan Wallach Scott, permet entendre la cacera de bruixes no com un fet aïllat de misogínia, sinó com una manifestació de les relacions de poder. Scott defineix el gènere com un element constitutiu de les relacions socials basades en les diferències percebudes entre els sexes i com una manera bàsica d'entendre les relacions de poder. Tal com assenyala, *"gender is a constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes, and gender is a primary way of signifying relationships of power"* (Scott, 1986, p. 1067).

Aquesta perspectiva ens obliga a analitzar com la construcció de la "bruixa" no només responia a creences supersticioses, sinó a la necessitat de reafirmar un ordre social i polític on la figura femenina quedava subordinada. El gènere esdevé l'eina que ens permet desxifrar el llenguatge de la repressió i la manera com es justificava la violència institucionalitzada contra les dones.

2.4.1.2 Principals interpretacions sobre la cacera de bruixes

Dins de la historiografia contemporània, trobem diferents interpretacions sobre la cacera de bruixes. Brian P. Levack ofereix una visió multicausal en què la persecució s'explica per la combinació de factors jurídics, religiosos i socials. Segons l'autor, no es tracta d'un fenomen homogeni, sinó d'un conjunt de processos condicionats pel context local i per les particularitats de cada territori (Levack, 2013).

Per la seva banda, Silvia Federici planteja una interpretació vinculada a l'economia política. A Caliban and the Witch, l'autora defensa que la cacera de bruixes va formar part del procés d'acumulació primitiva del capitalisme i del control sobre el cos femení. Segons Federici, *"La situació era radicalment diferent en el període de l'acumulació primitiva, quan la burgesia emergent va descobrir que "l'alliberament de la força de treball" (és a dir, l'expropiació del camperolat de les terres comunals) no era suficient per obligar els proletaris desposseïts a acceptar el treball assalariat."* (Federici, 2004, p.135). Des d'aquesta perspectiva, la persecució no només tenia una dimensió religiosa o judicial, sinó també social i econòmica.

A partir d'aquests enfocaments es pot establir una comparació entre les principals interpretacions historiogràfiques sobre la cacera de bruixes:

Taula 1. Comparació d'enfocaments historiogràfics

Autor	**Perspectiva principal**	**Paper del gènere**
Brian P. Levack	Multicausal (legal, religiós i social)	Les dones esdevenen un col·lectiu especialment vulnerable per la seva posició social i pels estereotips de l'època.
Silvia Federici	Socioeconòmica (transició al capitalisme)	La cacera de bruixes disciplina el cos femení i assegura la reproducció de la força de treball.

Aquests enfocaments mostren com la historiografia actual combina interpretacions multicausals amb lectures centrades en el gènere i les relacions de poder. Aquestes perspectives resulten especialment útils per interpretar el cas català, on la persecució va presentar característiques pròpies vinculades a l'autonomia jurisdiccional i a la conflictivitat local.

2.4.1.3 Aplicació d'aquestes teories en el cas català

L'aplicació d'aquestes interpretacions al cas català permet entendre millor la intensitat i la precocitat de la cacera de bruixes a Catalunya durant els segles XVI i XVII. Diversos autors, com Pau Castell i Agustí Alcoberro, han assenyalat que el territori català es caracteritzava per una forta fragmentació jurisdiccional i per un ampli marge d'autonomia local, factors que van afavorir una persecució especialment intensa.[14]

A diferència d'altres territoris europeus on la repressió quedava més controlada pels grans tribunals centrals, a Catalunya moltes acusacions es desenvolupaven dins jurisdiccions locals i senyorials amb una elevada autonomia judicial. Tal com assenyala Brian P. Levack, els processos de bruixeria acostumaven a intensificar-se en contextos on les autoritats locals disposaven d'una major capacitat d'actuació i on les tensions socials afavorien la propagació de les acusacions.[15]Aquesta situació s'ajusta especialment al cas català, on bona part dels processos es desenvolupaven sota jurisdiccions baronials o eclesiàstiques.

La gran majoria femenina entre les persones acusades també posa de manifest la importància del gènere dins aquests processos. Joan Wallach Scott defensa que el gènere constitueix una forma d'organitzar les relacions de poder dins la societat, fet que permet entendre per què determinats comportaments femenins podien esdevenir objecte de sospita.[16] En una línia similar, Silvia Federici relaciona la persecució de la bruixeria amb el control exercit sobre el cos i el paper social de les dones en el context de consolidació de l'ordre modern.[17]

Aquestes dinàmiques es poden observar en espais com la justícia capitular d'Urgell, on diversos processos reflectien les tensions presents dins les comunitats locals. Casos documentats per Carmen Xam-mar a l'Alt Urgell mostren com moltes acusacions es relacionaven amb conflictes quotidians, rumors i situacions de marginalitat social.

Entre aquests casos destaca el de Montserrat Cabdeta, veïna de Tuixén acusada de metzineria l'any 1613 després de disputes relacionades amb la mort d'un bou i la malaltia d'una mula. També és significatiu el cas de Joana Negra, vídua d'Arfa sotmesa al turment dins un procés judicial condicionat per les sospites prèvies existents dins la comunitat.[18]

---

[14] Castell (2013) i Alcoberro & Sarobe (2007).

[15] Levack (2013), 468-484.

[16] Scott (1986), 1067.

[17] Federici (2004), 165-170.

[18] Xam-mar Alonso (2021), 88-89.

Aquests episodis mostren com la persecució de la bruixeria no només responia a creences demonològiques, sinó també a mecanismes de control i regulació social presents en les comunitats locals.[19]

2.4.2. La feminització de la bruixeria

La cacera de bruixes a Catalunya, com en la majoria de regions europees, es va caracteritzar per una acusada feminització de les acusacions. Aquest predomini femení no és casual, sinó que respon a una combinació de factors teològics, jurídics, socials i econòmics que van confluir en la manera com es construïa la imatge de la dona, especialment de determinats perfils femenins, com a principals objectes de sospita. Tal com ha assenyalat Pau Castell Granados, el procés de persecució desenvolupat a l'Europa moderna anà en paral·lel a una autèntica "feminització de la bruixeria", en què *"van ser sobretot les dones, i especialment aquelles en situació de marginalitat, les que es convertiren en el blanc de la majoria d'acusacions"* (Castell 2021, 2). Aquesta afirmació de Castell subratlla que la feminització de la sospita no va ser un fet casual o demogràfic, sinó el resultat d'una organització social que associava la distància femenina amb el perill moral. La figura de la bruixa es va associar sovint a dones que s'allunyaven del model femení considerat acceptable dins la comunitat, com la independència de les vídues, els sabers de les remeieres o la ruptura de l'autoritat patriarcal.

2.4.2.1 La construcció teològica i jurídica de la sospita femenina

La construcció de la dona com a subjecte moralment dèbil no va sorgir només de creences populars, sinó d'un marc teològic i doctrinal que va influir en la manera d'entendre i aplicar la justícia en aquell moment. En aquest context, el *Malleus Maleficarum* (1486) no va ser només un tractat de demonologia, sinó també un text que va consolidar una visió clarament misògina. Aquesta manera d'entendre la dona la presentava com algú més propens a allunyar-se de la religió, a causa d'una suposada debilitat moral i d'una "fe més feble" (weaker faith).

Com a resultat podríem afirmar que la feminitat es vinculava sovint a la inestabilitat i a una major facilitat per caure en l'engany diabòlic.

---

[19] Xam-mar Alonso (2021), 106

Aquest conjunt d'idees va donar suport a certes acusacions dins dels processos judicials. Tal com explica Brian P. Levack, la figura del *crimen exceptum* permetia flexibilitzar les garanties habituals del procés i donar pes a proves poc sòlides, com la "fama pública" o les sospites dels veïns. Això facilitava l'obertura de processos contra determinades dones de la comunitat.

2.4.2.2 La persecució com a control de gènere

La consideració de la bruixeria com a *crimen exceptum* permetia aplicar una justícia molt més flexible que en altres delictes. Les sospites, els rumors o la fama pública podien tenir molt pes dins dels processos, encara que les proves fossin febles. Aquesta situació afectava sobretot dones que ocupaven posicions fràgils dins la comunitat o que no tenien una xarxa familiar i social que les protegís.

Brian P. Levack explica que els judicis per bruixeria sovint acceptaven indicis que en altres casos no haurien estat suficients, precisament perquè la bruixeria es considerava un delicte excepcional.[20] Això feia que moltes acusacions es construïssin a partir de la reputació de les dones acusades i de les idees que la societat tenia sobre com havia de comportar-se una dona.

Aquesta realitat també s'ha relacionat amb la manera com la societat moderna entenia el paper femení. Joan Wallach Scott defensa que el gènere és una forma d'organitzar les relacions de poder, i això ajuda a entendre per què la idea de la "debilitat moral femenina"[21] es feia servir per justificar una repressió especialment dura contra les dones acusades.[22] En aquest context, qualsevol comportament que s'allunyés del model femení considerat correcte podia generar sospites amb facilitat.

2.4.2.3 El perfil de les dones acusades

L'estudi sobre les dones perseguides per bruixeria a la Catalunya moderna mostra que les acusacions no responien simplement a supersticions aïllades o episodis ocasionals. Més aviat, formaven part d'un sistema de control social que servia per vigilar i corregir conductes considerades inadequades dins la comunitat[23]. En aquest sentit, Joan Wallach Scott explica

[20] Levack (2013), 468-484.

[21] Scott (1986), 1056.

[22] Scott (1986), 1067.

[23] Pau Castell Granados, "Feminine magical-medicinal practices in Catalan trials for sorcery and witchcraft: Changing perceptions between Late Middle Ages and Early Modern Times," a *Donne e lavoro: attività, ruoli e*

que el gènere és una eina fonamental a través de la qual s'organitzen les relacions de poder, i això ajuda a entendre com la imatge de la bruixa reforçava la submissió femenina dins d'una societat patriarcal. Per altra banda, Silvia Federici interpreta la cacera de bruixes com un procés vinculat al control del cos i del paper social de les dones, especialment en un moment en què l'estat modern començava a consolidar la seva autoritat[24].

La documentació conservada desmenteix la idea simplista que totes les dones acusades de bruixeria pertanyien als sectors més pobres o marginals. Tal com assenyala Teresa Vinyoles, la realitat era molt més diversa i les acusades provenien de contextos socials diferents. És cert que moltes eren dones grans o vídues que, en perdre la protecció masculina habitual dins la societat de l'època, quedaven en una situació de més vulnerabilitat. Un cas conegut és el de Joana Negra, vídua d'Arfa, torturada al castell de Montferrer l'any 1618.

Ara bé, també hi havia dones amb un paper actiu dins la comunitat, especialment en activitats vinculades a les cures i a les relacions de veïnatge. Per això, la vulnerabilitat no es pot explicar només per la pobresa. Seguint la interpretació de Teresa Vinyoles, el factor determinant sovint era la manca d'una xarxa de suport masculina i la reducció dels mecanismes de protecció jurídica i social que afectava moltes dones, sobretot les vídues[25].

Les acusacions de bruixeria sovint no apareixien de manera sobtada, sinó que eren el resultat de conflictes i tensions acumulades dins la convivència quotidiana. Segons explica María Tausiet, la figura de la bruixa era construïda per la mateixa comunitat com una manera d'explicar pors, desgràcies i inquietuds col·lectives: *"La hechicera es un producto de la clientela y al mismo tiempo, su víctima. Surge para solucionar problemas, angustias, ansiedades, pero el cainismo social acaba devorando el propio invento".*[26] Aquest mecanisme es veu clarament en el cas de Montserrat Cabdeta, de Tuixén, l'any 1613. Les sospites contra ella van començar a partir de conflictes i disputes de la vida quotidiana, però després la comunitat va reinterpretar aquests enfrontaments com a proves de malefici arran de la mort d'un bou i de la malaltia d'una mula. D'aquesta manera, l'acusació de bruixeria

complementarietà (secc. XIV-XIX), ed. Paola Avallone i Gemma T. Colesanti (Cagliari: Consiglio Nazionale delle Ricerche, Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea, 2019), 197–221.

[24]Silvia Federici, *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation* (New York: Autonomedia, 2004).

[25] Vinyoles Vidal, *La vida quotidiana i l'espai domèstic*, 153.

[26] María Tausiet, *Ponzoña en los ojos. Brujería y superstición en Aragón en el siglo XVI* (Zaragoza: Institución "Fernando el Católico", 2000), 16.

funcionava també com una forma de control social destinada a apartar o castigar aquelles persones que no encaixaven amb les normes de convivència i reciprocitat establertes dins el veïnat.

La desconfiança envers les persones considerades "externes" i la transmissió de la sospita dins d'una mateixa família contribuïen a reforçar l'estigma associat a la bruixeria. En moltes comunitats rurals i de muntanya, força tancades sobre si mateixes, les dones forasteres eren observades amb recel, especialment si tenien coneixements relacionats amb la medicina popular o les pràctiques de guariment.

A més, la idea del "llinatge de bruixa" feia que la mala fama pogués passar d'una generació a una altra i condicionés la reputació d'una persona abans fins i tot de qualsevol acusació formal. El cas de Margarida Rugall, a Mont-rós l'any 1548, n'és un exemple clar: va ser detinguda a petició dels mateixos veïns sota sospites d'infanticidi i maleficium, en un context en què la fama heretada ja la situava sota la mirada desconfiada de la comunitat[27].

Un altre element clau d'aquest procés de control social va ser la progressiva desconfiança envers els coneixements mèdics i les pràctiques de cura desenvolupades per dones. Segons Pau Castell, figures com les remeieres o les sortíleges, que durant molt de temps havien ocupat un espai reconegut dins les comunitats, van començar a ser qüestionades per les autoritats religioses i mèdiques. En conseqüència, moltes pràctiques de guariment femenines van acabar vinculant-se amb el maleficium i amb activitats considerades supersticioses o amenaçadores.[28]

El cas de Margarida Rugall reflecteix bé aquest canvi en la manera d'entendre el saber femení: *"It is true that she is greatly reputed as a witch. And she performs as a female doctor and fabricates medicines. And now she does it secretly/covertly".*[29] La vigilància sobre aquestes dones es feia especialment intensa en l'àmbit de la maternitat i la reproducció. Silvia Federici interpreta que, amb la consolidació de l'estat modern, el paper social de les dones va quedar cada vegada més lligat a la funció reproductiva i al manteniment de l'ordre comunitari. Dins aquest context, les llevadores i remeieres podien convertir-se fàcilment en objecte de sospita. Els casos de Pasquala de Mur i Gracia de Buesa, a la Vall de Broto,

---

[27] Castell Granados, "Feminine magical-medicinal practices in Catalan trials for sorcery and witchcraft," 198.

[28] Castell Granados, "Feminine magical-medicinal practices in Catalan trials for sorcery and witchcraft," 106.

[29] Castell Granados, "Feminine magical-medicinal practices in Catalan trials for sorcery and witchcraft," 198.

exemplifiquen com aquestes dones podien ser acusades de causar la mort d'infants o d'intervenir en pràctiques atribuïdes a la bruixeria, com "atar la llet" de les mares.

Aquest conjunt de sospites i mecanismes de vigilància no actuava de manera aïllada, sinó que es reforçava a través de les institucions religioses i judicials, encarregades de controlar la moral pública i d'imposar disciplina dins la comunitat.[30]

2.4.3 Conflictivitat veïnal i disciplina comunitària

Més enllà de la seva formulació estrictament jurídica, la sospita de bruixeria es construïa dins la convivència quotidiana i dins les tensions de la comunitat. Brian P. Levack ha assenyalat que una part substancial dels processos europeus per bruixeria s'originaven en disputes veïnals, enemistats personals i en la força acumulativa dels murmuris socials, fet que converteix la cacera de bruixes en un fenomen profundament arrelat en les relacions socials de proximitat. Aquesta interpretació permet entendre que l'acusació no emergia només de la intervenció dels tribunals, sinó d'un llarg procés previ d'elaboració comunitària de la sospita.

En el cas català, aquesta unió local de l'acusació es feia especialment visible en els espais de sociabilitat femenina, com el forn de pa, la font, el safareig o les visites domèstiques vinculades a la cura de malalts i infants. Pau Castell Granados subratlla que l'acusació de bruixeria esdevingué *"una arma susceptible d'ésser utilitzada en el marc dels conflictes familiars i veïnals, una espècie de catalitzador de les tensions socials amb un marcat caràcter de gènere"* (Castell 2021, p.38). Aquesta idea evidencia que les acusacions sovint naixien dins els mateixos conflictes quotidians de les comunitats i que la sospita no afectava tothom de la mateixa manera. Les dones que es trobaven en situacions marginals o que mantenien relacions conflictives amb el veïnat tenien més possibilitats de ser acusades. Aquest enfocament permet entendre la bruixeria també com un mecanisme de regulació social construït a partir de la por, els rumors i les tensions presents en la convivència quotidiana.

En aquest context, qualsevol discussió menor, una negativa a prestar ajuda, la presència d'una dona en una casa on posteriorment es declarava una malaltia o la possessió de coneixements

[30]Doris Moreno Martínez, "Representación y realidad de la Inquisición en Cataluña. El conflicto de 1568" (tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002).

guaridors podien ser reinterpretats retrospectivament com a signes de malefici. La sospita, per tant, no es generava de manera aleatòria, sinó dins una xarxa d'observació constant construïda entre veïns i veïnes. Aquesta vigilància afectava de forma particular aquelles dones que s'allunyaven del model de feminitat considerat acceptable (vídues, dones soles, remeieres o dones amb una presència pública visible), ja que la seva quotidianitat quedava més exposada a la crítica moral de la comunitat.

Aquest plantejament ens permet veure com els espais femenins de sociabilitat no només funcionaven com a llocs de transmissió de rumor, sinó també com a sistema informal de vigilància patriarcal. La proximitat entre dones, lluny de constituir únicament una xarxa de suport, podia convertir-se en el primer esglaó del procés repressiu, fet que facilitava que certes dones acabessin convertint-se en sospitoses habituals dins la comunitat.

En definitiva, la sociologia de la sospita mostra que la persecució de la bruixeria no es construïa únicament des dels tribunals, sinó també a partir de les relacions quotidianes dins les comunitats rurals. Les sospites, els conflictes veïnals i la desconfiança col·lectiva convertien determinades dones (sobretot les més excloses o desfavorides) en objectius habituals de les acusacions.

2.4.4 Cos, maternitat i control del cos femení

Un dels elements més importants de la cacera de bruixes a Catalunya és la vinculació orgànica entre el crim de bruixeria i la mortalitat infantil. La documentació judicial revela que la sospita comunitària es precipitava de forma recurrent sobre aquelles dones (sovint remeieres o llevadores) acusades d'haver provocat la malaltia o la mort sobtada de nadons. Com ha demostrat Pau Castell, el terme "bruixa" va adquirir una caracterització física i precisa en ser utilitzat als tribunals per designar membres d'una suposada secta que atacava els més fràgils. Aquesta associació no era casual; presentava la bruixa com l'oposat de l'ordre social: la "mala mare" que, en lloc de garantir la continuïtat de la comunitat, n'amenava la supervivència des de l'espai domèstic.

En aquest escenari, la interpretació de Silvia Federici resulta fonamental per transcendir la simple explicació supersticiosa. Federici interpreta la cacera de bruixes com un element vinculat al procés d'acumulació primitiva, privant les dones del control sobre els seus cossos i convertir-los en màquines per a la producció de força de treball. Sota aquesta òptica, la persecució del maleficium infantil no era només una resposta a la por religiosa, sinó un

exercici per regular el comportament social. En criminalitzar qualsevol intervenció femenina no controlada sobre la vida i la mort, l'Estat i les institucions patriarcals van redefinir el paper social de la dona, subordinant el cos femení a les necessitats de la nova economia moderna.
Per tant, l'acusació de malmetre nadons o interrompre embarassos convertia les dones en enemigues simbòliques de la reproducció col·lectiva.
Això ens connecta directament amb la tesi de Joan Wallach Scott que entén el gènere com una forma fonamental d'explicar les relacions de poder. La repressió afectava especialment la maternitat i les pràctiques de cura vinculades a les dones, reforçant l'ordre comunitari sobre el cos femení.

2.4.5 Variabilitat regional: el cas del Pallars

La feminització de la cacera de bruixes constitueix una constant en la major part del territori català; tanmateix, alguns espais perifèrics ofereixen variacions prou significatives com per qüestionar qualsevol lectura essencialista del fenomen. El cas del Pallars és especialment revelador, ja que la documentació judicial del segle XVI mostra una presència masculina en els processos molt superior a la registrada en altres zones del Principat. En els judicis instruïts a la Vall Fosca l'any 1548, Pau Castell assenyala que *"es procedí a la detenció i el processament de cinc persones, tres homes i dues dones, acusats de bruixeria"*. La importància del cas de la Vall Fosca (1548) és que mostra que les acusacions de bruixeria no afectaven exclusivament les dones. El processament conjunt d'homes i dones evidencia que, en contextos de tensió i conflictivitat social, la sospita podia dirigir-se contra diferents membres de la comunitat. Aquesta idea ens permet entendre que la vinculació entre dona i bruixeria no era inevitable, sinó el resultat d'un procés social i cultural que es desenvolupà de manera desigual segons el territori i el context local.

La singularitat no es limita únicament a l'àmbit processal, sinó que es troba igualment arrelada en la mentalitat col·lectiva del territori. Un dels testimonis recollits en el mateix procés relatava que, quan algú afirmava provenir de la Coma de Mont-ros, la resposta immediata era: *"De la terra dels bruyxots, sou!"*. Aquesta expressió popular mostra que, al Pallars, la sospita de bruixeria també podia relacionar-se amb la identitat territorial i els conflictes comunitaris, i no únicament amb el gènere. El fet que es parlés de "bruixots" amb naturalitat evidencia que la feminització de la bruixeria a gran part de Catalunya va ser sobretot una idea col·lectiva i jurídica progressiva.

Des d'una perspectiva analítica, aquesta excepció territorial resulta fonamental perquè no debilita la interpretació de gènere, sinó que la reforça. La presència de bruixots evidencia que la vinculació entre dona i bruixeria no era automàtica, sinó el resultat d'una construcció social i jurídica determinada.

En aquest sentit, el Pallars esdevé una excepció significativa dins la cacera de bruixes catalana, ja que mostra que la vinculació entre dona i bruixeria no era fixa ni universal, sinó condicionada pels contextos socials i culturals de cada territori.

3. El declivi de les persecucions → 3.1. Escepticisme judicial i racionalització

3.2. Intervenció de la Reial Audiència i fi dels processos

Conclusions

Conclusions

- **Conseqüències i llegat (2.4.5):** Aquests temes solen solapar-se amb les **Conclusions (6)**. Les fonts indiquen que el TFG ha d'incloure una tasca d'elaboració i argumentació final. Per tant, pots moure les teves reflexions sobre el llegat i l'impacte històric directament a l'apartat de conclusions per donar-li més pes i evitar que el capítol 2 es faci massa llarg.

BIBLIOGRAFIA

HE DE POSSAR LES PÀGINES DE LES CITES, FORMAT CHICAGO

Kamen, H. (1992). La cultura dels catalans a l'època moderna. *Terme*, (7), 13–20.

Jiménez Sureda, M. (2017). *Manual d'història de la dona: manifest per a un futur millor*. Universitat Autònoma de Barcelona.

Casas Díaz, L. (2021). La caza de brujas en España: las Ordinacions de les Valls d'Àneu (1424). *Ius Fugit: Revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos*, (24), 47–65.

Alcoberro, A., & Sarobe, R. (2007). Els defensors de les bruixes. La fi de la cacera a Catalunya. A *Per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya*. Museu d'Història de Catalunya. https://www.mhcat.cat/content/download/33559/345546/file/Per_bruixa_i_metzinera_vuite%20article.pdf

Pladevall, Antoni. 2007. "La bruixeria a Catalunya." In *Per bruixa i metzinera: La cacera de bruixes a Catalunya*, edited by Marina Miquel, 127–150. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya.

Castell, P. (2014). *Wine vat witches suffocate children: The mythical complex of the Iberian witch*. Universitat de Barcelona.

Scott, J. W. (1986). *Gender: A useful category of historical analysis*. *American Historical Review, 91*(5), 1053–1075.

Brian P. Levack, *The Witch-Hunt in Early Modern Europe* (London: Routledge, 2013).

Federici, Silvia. *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*. New York: Autonomedia, 2004.

Castell Granados, Pau. 2013. *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV-XVI)*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

Federici, Silvia. 2004. *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*. New York: Autonomedia.

Levack, Brian P. 2013. *The Witch-Hunt in Early Modern Europe*. 4th ed. London: Routledge.

Castell Granados, Pau. 2013. *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV-XVI)*. PhD diss., Universitat de Barcelona.

Morelló Calafell, Núria. «Bruixeria, bruixes i relacions socials patriarcals al pla de Lleida». A Se'n parlave... i n'hi havie. Bruixeria al Pirineu i a les terres de Ponent, editat per Pau Castell Granados, 147-168. Lleida: Xarxa de Museus de les Terres de Lleida i Aran, 2019.

Kramer, Heinrich, and Jacob Sprenger. 1486. *Malleus Maleficarum.*

Castell i Granados, Pau "La persecució senyorial de la bruixeria al Pallars: un procés contra bruixes i bruixots a la Vall Fosca (1548)." Col·legi de Notaris de Catalunya, 2009. https://hdl.handle.net/2445/219412

Castell i Granados, Pau "L'articulació local de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV-XVII)." Institut Ramon Muntaner, 2021. https://hdl.handle.net/2445/177649

Vinyoles Vidal, Teresa. *La vida quotidiana i l'espai domèstic al segle XIII*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2001. Cita aplicable a l'evolució fins al segle XV.

Torres Sans, Xavier. «La ciutat dels sants: Barcelona i la historiografia de la Contrareforma». *Barcelona quaderns d'història*, n.º 20 (2014): 77-94. https://raco.cat/index.php/BCNQuadernsHistoria/article/view/277939.

Gual Vilà, Valentí, i Carles Díaz Martí. "Justícia de senyors: Poblet i Sant Jeroni de la Murtra (segles XVI-XVII)." *Pedralbes* 28 (2008): 925-940.

Xam-mar Alonso, Carmen. "La repressió de la bruixeria als Pirineus centrals. L'Alt Urgell, 1613-1629."

Pedrals, X. (referenciat a ManuSCRITS,). Sobre la repressió endèmica de la bruixeria a Catalunya i el paper de les comunitats locals.

Castell Granados, Pau. "Feminine magical-medicinal practices in Catalan trials for sorcery and witchcraft: Changing perceptions between Late Middle Ages and Early Modern Times." A *Donne e lavoro: attività, ruoli e complementarietà (secc. XIV-XIX)*, editat per Paola

Avallone i Gemma T. Colesanti, 197–221. Cagliari: Consiglio Nazionale delle Ricerche, Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea, 2019.

Moreno Martínez, Doris. "Representación y realidad de la Inquisición en Cataluña. El conflicto de 1568." Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

Tausiet, María. *Ponzoña en los ojos. Brujería y superstición en Aragón en el siglo XVI*. Zaragoza: Institución «Fernando el Católico», 2000.